

האם זוהי הדרך בטיפוח הבקר שלנו ?

תותיהם נמצאות פרות אלו, יפרסמו את תוצאות הדרך הזאת. להלן אני מוסר מספרים ואי אלה הערות על הפרות ברפת שלנו. יש לציין שמספרן ברפתנו הוא קטן מאוד ואין להוציא מסקנות מהחומר המוגש. עליו רק לעורר את תשומת-הלב לכמה וכמה תופעות ולהמריץ את יתר הבוקרים למסור מהסתכלותם. ברפת שלנו פעל הפר הגא-רנסי מס. 3; הורבעו בו פרות מכל דרגות-הכלאה ואלו הן התוצאות:

מבנה הגוף: יש לציין שמבנה הגוף הוא חלש. גם הבנות של פרות גדולות ובנויות יפה בול-טות לעין במבנה גוף חלש; הגב שקוע ושורש הזנב מורם מאוד, כמו אצל הדמשקאיות הטוהרות. לרגליים האחוריות צורה של X; הראש דק, החזה ואגן-הירכיים צרים. הפרה מזכירה בדרך כלל את הפרה המקומית.

צבע: צבע הפרות אינו אחיד — אדום, חום, חום-כהה, העובר לשחור. השערות סומרות, אם כי במקרה אחד או שניים גם חלקות.

העטיו: עדין, עם עור דק וחלק; הפטמות אינן נוחות לחליבה (נזכור שהמדובר הוא בח' ליבת ידיים — ש. דורי).

תנובת החלב והשומן: להלן ניתנת טבלה, הכוללת השוואה של ארבע אמהות וארבע בנות בתקופה ראשונה ושתי אמהות בתקופה השנייה. (השוויתי רק תקופות רגילות, לא למעלה מ-330 ימי חליבה)

	ימי חליבה	חלב ק"ג	אחוז השומן	שומן ק"ג
--	-----------	---------	------------	----------

התקופה הראשונה:

4 אמהות	275	3889	3.7	146.0
4 בנות	261	2568	4.1	106.2
הפרש	14	1321	+ 0.4	-39.8

התקופה השנייה:

2 אמהות	280	3878	3.7	146.5
2 בנות	288	3411	3.9	136.4
הפרש	18	467	+ 0.2	-10.1

אנו רואים, שהפר הגארנסי הוריד במדה ניכרת את תנובת החלב ובעקבות זה גם את כמות

היאוש מהירידה החריפה בתכולת השומן בחלב מביא, כפי הנראה, אנשים להצעות אבסורדיות ביותר. אחרת קשה להסביר את הצעתו של הח' ברענן ב"משק הבקר והחלב" מס. 77—78. ננסה לברר לעצמנו כמה הדברים אמורים: ברענן מציע להשתמש בפרים מגזע ג'ארסי דני להכלאת פרות פריזיות-ישראליות ושימוש בפרים מדור ראשון "להקניית גאנים של הבקר הג'ארסי הדני לבקר שלנו", שכת, כפי הנראה, הח' ברענן שמקנים במקרה זה לא רק גאנים לתכולת שומן גבוהה, אלא גם גאנים לתנובת החלב, מבנה גוף, צבע, קרימת בשר וכו'. חבל שלא טרח הנ"ל, לפני פירסום הצעתו, לחזור ולבדוק את תוצאות הנסיון, שנעשה בארץ לפני 25 שנה בהכלאת בקר שלנו בפרים מגזע גארנסי האנגלי. אזכיר רק קצת נשכחות לוותיקים שבינינו ואולי אגלה פרק לא ידוע בתולדות גידול הבקר בארץ לצעירים שבינינו. הממשלה המנדטורית הביאה ארצה, בסוף שנות השלושים, כמה עגלים משורבחים מגזע גארנסי, לשם השבחת העדרים המקומיים. הואיל והבוקרים הערביים לא גילו ענין רב בפרים אלה, השאילה אותם הממשלה למשקים עבריים בעמקים. במשקים אלה הורבעו בפרי גארנסי מספר לא קטן של פרות, תוך כוונה לשפר את תכולת השומן בחלב, שגם אז לא סיפקה את הבוקרים למרות היותה, לפי מושגנו היום, גבוהה באופן יחסי (3.6%—3.9%). לי ידועים שני משקים ותיקים, שבספרי העדר של-הם אפשר עד היום למצוא תוצאות הנסיון הנ"ל (יפעת ונגיגר), אך בטוחני שגם במשקים ותיקים אחרים (דומני שגם בעין-חרוד) אפשר למצוא חומר כזה. כותב שורות אלה פירסם בזמנו, בעלון בוקרי העמק המערבי, את תוצאות הנסיון הזה. אצטט את הדברים כלשונם, כפי שהופיעו ב"עדרינו", עלון הבוקרים בעמק יזרעאל המערבי, גליון ב', מאי 1944: בנות הפר הגארנסי ברפת של קבוצת השרון, "היום, כשישנו מספר גדול של בנות הפרים הגארנסיים, אשר גמרו כמה תקופות-חליבה, הגיע הזמן לבדוק מה הן תוצאות ההכלאה, וכדאי שבוקרינו אשר ברפ-

תנובות חלב ואחוזי שומן על שתי עקומות וב-סיכום של עשרות אלפים תנובות נמצא שתנובות גבוהות היו מלוות שומן נמוך יותר. טיפוח לשומן גבוה הביא בעקבותיו ירידה בתנובות החלב. מבנה גופן של בנות הכלאיים שראיתי בגרמניה, בכל דרגות ההכלאה, כולל אלה של הכלאות חוזרות בפריים פריזיים, נופל מזה של פרות שחורות-לב-נות (בגודל הגוף, בקרימת הבשר ובסימאטריה של איברי הגוף). העטינים — יפים ברובם. יש שלל גדול של צבעים. היתה לי הזדמנות לשמוע את הרצאתו של פרופ' הורן מהונגריה, אשר עורך את הנסיון של הכלאת בקר הונגרי בפרי ג'ארסי. בשיחות עם פרופ' זה ועוזרו ד"ר דונאי הוסברו לי מטרות הנסיון (אחד הגדולים בעולם — הוא מקיף 10,000 ראש). בעיותיהם שונות משלנו. בכוונתם לחקן את הפגמים האלה שבבקר ההונגרי (סימאנטלי): עובי העצמות (הפוגע בתפוקת הבשר), בשרניות העטינים, משקל גוף גדול מדי, המביא לצריכה גדולה יותר לקיים הגוף, קושיים בלידה בגלל מבנה אגן-הירכיים וגודל הוולדות, ולהעלות תנובות החלב והשומן. תנובות החלב של הבקר ההונגרי היא בגבולות 3500 ק"ג אך אחוז השומן הוא 3.5-3.7, וזה — בתנאי הזנה אקסטנסיביים בהונגריה.

נדמה לי שמטרתנו שונות וגם רמת הבקר שלנו שונה. לנו יש מה להפסיד! בין שאר ההפסדים הצפויים — קיימת גם סכנת הפסד המוניטין של הבקר הישראלי-פריזי, שחור-לבן, שאותו לא בנקל רכשנו, ואשר פתח לפנינו את שערי הייצוא ופותח אופקים נוספים להתרחבות הענף בעתיד. הח' בר ענן כותב שהכלאה זו מבר-צעת באנגליה, דניה וגרמניה באופן ניסויי וב-אוסטרליה — באופן מסחרי. ביחס לניסויים — מטרותיהם שונות, והם טרם הגיעו לשלב של סי-כומים, ואשר לשיטה מסחרית — המדובר הוא בעדרים, שאין להשוותם עם עדרינו, שהינם כולם בבחינת עדרי-טיפוח, כי כל העדר הישראלי הקטן, הוא גם כל הגזע הישראלי-הפריזי.

נדמה לי שלשם עריכת נסיון כזה חסרות לנו האפשרויות הכספיות ומעט האמצעים שעומדים לרשותנו, מוטב להקדישם לליבון בעיית הניצול המלא של הפוטנציאל הגאנטי לתכולת השומן,

השומן. הוא העלה את אחוז השומן, אך העלאה של 0.4% הושגה במחיר של 1321 ק"ג חלב ויש לראותה כיקרה מאוד. יש איפוא להזהיר בפני שימוש בלתי זהיר בפריים גארנסיים, בפרט את אלה מבין בוקרינו המקווים לתוצאות מידיות בטיפוח בקר בעל תנובות חלב ושומן גבוהות. נראה לי שעלינו ללכת בדרך בטוחה אם כי ארוכה יותר והיא — סלקציה עקבית וחמורה בתוך עדרינו הקיימים בכיוון העלאת % השומן. מחיר הפרות לגידול ולבשר מרשה לנו זאת מבלי לחשוש להפסדים. חתום — שלמה צימרמן (היום דורי) — עד כאן דברי אותה רשימה „ארכיאולוגית“.

אם גם נתייחס בהסתייגות לשיטת המבחן המיר-שנה, שהיתה נהוגה אז ולמספר המועט של פרות, נשאלת בכל זאת השאלה: מדוע לא נלמד מנסיון העבר? נוסף על כך, אפשר לעבד היום את הנתונים, אשר נמצאים בספרי העדר, לפי שיטות מקור בלות כיום. נזכור שמדובר בגזע גארנסי, — שהוא מגודל יותר מהג'ארסי ב-70-50 ק"ג לפחות, בעל תנובות חלב גבוהות יותר ב-500 ק"ג. אם כי בעל אחוז שומן נמוך יותר. אך החששות הם לגבי תכונות אלה ולא לגבי אחוז שומן.

בביקורי באירופה נודמן לי לראות ולהתרשם מתוצאות הכלאת בקר שחור-לבן בפרי ג'ארסי במכון על שם „מקס פלאנק“ בגרמניה המערבית. בשני משקי ניסיון עסקו במשך 12 שנים בהכל-אות אלה. כפי שמציינים החוקרים, אין בכוונתם לטפח גזע חדש, אלא לבחון באיזו מידה הווא-ריאציה גדולה יותר בשלוש התכונות — חלב, שומן וקרימת בשר. כפי שראיתי נעות התנובות בין 4000 ל-7000 ק"ג ואחוז השומן — בין 3.5 ל-4.5. מענין לציין שאחוז השומן צמוד לרמת תנובות החלב. התנובות הנמוכות הן בעלות אחוז שומן גבוה והגבוהות — בעלות תכולת שומן נמוכה יותר. תופעה זו מאשרת את הממצאים של לארסן מדנמרק. כפי שהוסבר לי, קיים כעין „סייג“ לגבי קילוגרמים של שומן מיוצרים: אפשר לקבלם מהרבה חלב עם אחוז שומן נמוך, או ממעט חלב עם אחוז שומן גבוה. הבעיה היא כלכלית, כלומר — מה דרוש ומה משתלם יותר.

תוצאות זהות נתקבלו מסיכומי ספר העדר האולדנבורגי בגרמניה. במשך שלוש שנים רוכזו

טפת-טיפות...

כפתור ופרח! אבל — יש לנו כבר קצת ניסיון בכגון דא. לפי אותו קו מנחה של ברענן הובאו ארצה בשנת 1939 על ידי ממשלת המנדט 4 פרים גארנסיים. כושר הנבת החלב של הגזע הגארנסי עולה על זה של הג'ארסי, אלא שהחלב הוא קצת פחות שמן (רק 5—5½%) ומשקל גופן של הגארנסיות הוא כ־100 ק"ג כבד מזה של הג'ארסיות. מטרת ניסיון ההכלאה הנ"ל היתה להעשיר את חלב פרותינו בשומן, והנה התוצאות לפי סיכומי ספרהעדר:

השנה	כלל פרות בספר העדר				בנות-כלאיים גארנסיות			
	מספר פרות	ק"ג חלב	ק"ג שומן	% שומן	מספר פרות	ק"ג חלב	ק"ג שומן	% שומן
תש"א	3,016	4,168	154.4	3.72	30	2,988	126.5	4.25
תש"ב	3,360	4,106	152.3	3.71	34	3,394	138.8	4.09
תש"ג	3,691	4,209	153.4	3.65	45	3,576	161.6	4.51
תש"ד	4,047	4,272	151.4	3.54	102	3,578	137.5	3.84
תש"ה	4,874	4,339	157.5	3.63	105	3,968	151.2	3.81
תש"ו	4,365	4,343	161.1	3.71	110	3,903	153.1	3.92
תש"ז	5,846	4,363	159.7	3.66	121	4,178	161.6	3.86
ממוצע 7 שנים		4,257	155.7	3.66		3,655	147.2	4.04

בשריד. בס"ה המליטו אצלנו 16 בנות-כלאיים. אחת מהן היתה בת הפר גארנסי מס' 1 והשאר — בנות לפר גארנסי מס' 3. גיל ההמלטה הממוצע היה 28 חודש (אחת בגיל 32 חודש והשאר בגילים שבין 26 ל־30 חודש). האמהות של אותן הבנות המליטו בגיל של 27 חודש (24-30 ח'). 16 בנות הפרים הגארנסיים נחלבו

בס"ה סוכמו בטבלה הנ"ל 547 תקופות חלי-בה של בנות הכלאיים והתוצאה היא שהתנובה הממוצעת של אלו היתה כ־602 ק"ג חלב קטנה מזו של כלל הפרות שבספר העדר; כמות השומן היתה כ־8.5 ק"ג קטנה, אלא שמתכונת השומן היתה כ־0.38% גבוהה יותר. יש באפשרותי להביא אילו נתונים מעדרנו

4.5% שומן, מבנה גוף איתן, תפוקת בשר טובה, עטינים רצויים, ואלה לא יפגעו ב"סמל המסחרי" של הבקר הישראלי-פריזי. מדוע לא תופנה המגמה הטיפוחית בכיוון זה? ואף זה אמור למקרה, שהאפשרויות במסגרת הבקר האמריקאי, ובעיקר הישראלי, מוצו עד הסוף — דבר, שביחס אליו יש לי ספקות.

שלמה דורי

יפעת, פברואר 1966

הטמון בבקר שלנו (והוא לא קטן). ע"י שינויים בשיטות הזנה, ואולי ע"י הכנסת חומרי מזון נוספים לתפריט. יחד עם זה אינני סבור, שיש להתעלם ממאמצים בטיפוח לשם שיפור תכולת השומן מבחינה גאנאטית. לזה יש אפשרויות אחרות, בהן ההפסדים יהיו קטנים לאין שיעור, מאשר בדרך שמציע ברענן. בגזע הפריזי בהולנד, בדנמרק, באנגליה ובשבדיה יש "קווי-דם" ומשפחות המצטיינות בתנובה של 6000-7000 ק"ג עם 4.0%